

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته زبان و ادبیات فارسی

عنوان

تحلیل اندیشه‌های سعدی در بوستان با نگاهی بر

نظریه روانشناختی هوش هیجانی

استاد راهنما

خانم دکتر منظر سلطانی

استاد مشاور

خانم دکتر حکیمه دبیران

دانشجو

طاهره صادقی

شهریور ماه ۱۳۹۰

تقدیم بہ

استاد عشق و غزل

آرزومند آرمانی ترین جہان انسانی

سعدی شیرازی

تشکر و قدردانی

باسپاس یزدان

سپاس و تشکر بی پایان از راهنمایی‌ها و مهربانی‌های خالصانه‌ی استاد گرانقدر، سرکار خانم دکتر منظر سلطانی که با لطف بی‌نهایت، راهنمایی این پژوهش را برعهده گرفتند، و با تشکر از راهنمایی‌های سرکارخانم دکتر حکیمه دبیران، استاد محترم مشاور که همیشه با وسعت نظر و راهنمایی‌های خویش مرا مورد لطف قرار داده و یاری رسان من در تحریر این پژوهش بودند. برای این عزیزان از درگاه پروردگار بی‌همتا، سلامتی، شادکامی و توفیق روزافزون آرزو می‌کنم.

فهرست

صفحه

عنوان

و	چکیده
۱	مقدمه
۱	موضوع تحقیق
۲	پیشینه تحقیق
۲	سؤالات تحقیق
۳	فرضیه‌های تحقیق
۳	هدف تحقیق
۴	تازگی و کاربردی بودن تحقیق
۴	روش تحقیق
۵	محدودیت‌های تحقیق
۵	منابع تحقیق

بخش اول : کلیات و تعاریف

۱۳	فصل اول : سعدی و روزگار او
۱۳	۱-۱-۱. زمان و روزگار سعدی
۱۴	۱-۱-۲. وضع اجتماعی و سیاسی ایران مقارن حمله مغول
۱۴	۱-۱-۳. ظهور چنگیز و حمله به ایران
۱۵	۱-۱-۴. تأثیر حمله مغول بر ادبیات ایران
۱۷	۱-۱-۵. حکومت اتابکان فارس (سلغریان)
۲۰	فصل دوم : زندگی و آثار سعدی
۲۰	۱-۲-۱. زندگی سعدی
۲۳	۱-۲-۲. تفکر و اندیشه سعدی

۲۵	..... حکمت عملی سعدی..... ۳-۲-۱
۲۶	..... نظم فارسی در قرن هفتم..... ۴-۲-۱
۲۷	..... هنر سخنوری سعدی..... ۵-۲-۱
۲۸	..... آثار سعدی..... ۶-۲-۱
۳۱	..... بوستان سعدی..... ۷-۲-۱
۳۳	..... قالب شعری بوستان..... ۸-۲-۱
۳۴	..... نوع ادبی بوستان..... ۹-۲-۱
۳۶	..... فصل سوم : حکایت و بوستان.....
۳۶	..... حکایت..... ۱-۳-۱
۳۷	..... آغاز نوشتن حکایت..... ۲-۳-۱
۳۷	..... حکایت و کاربرد آن در بوستان..... ۳-۳-۱

بخش دوم : هوش هیجانی

۴۲	..... فصل اول : هوشبهر و هوش هیجانی.....
۴۲	..... ۱-۱-۲. هوشبهر (IQ) چیست؟.....
۴۴	..... ۲-۱-۲. ابعاد گوناگون هوشبهر:.....
۴۶	..... ۳-۱-۲. هیجان.....
۴۸	..... ۴-۱-۲. ابعاد گوناگون هیجان.....
۵۰	..... ۵-۱-۲. انواع هیجان.....
۵۳	..... ۶-۱-۲. هوش هیجانی.....
۵۵	..... ۷-۱-۲. تاریخچه پیدایش و تکامل هوش هیجانی.....
۵۶	..... ۸-۱-۲. مؤلفه‌های هوش هیجانی.....
۶۰	..... ۹-۱-۲. خودآگاهی هیجانی.....
۶۱	..... ۱۰-۱-۲. تفاوت هوشبهر (IQ) و هوش هیجانی (EQ).....
۶۴	..... فصل دوم : هوش هیجانی و مهارت‌های زندگی.....
۶۴	..... ۱-۲-۲. از هوش هیجانی تا مهارت‌های زندگی.....

۶۴	..... ۲-۲-۲. مقابله
۶۶	..... ۳-۲-۲. مهارت‌های مقابله‌ای
۶۹	..... ۴-۲-۲. ارتباط میان مهارت‌های مقابله‌ای و مهارت‌های زندگی
۶۹	..... ۵-۲-۲. مهارت‌های اساسی زندگی
۷۰	..... ۶-۲-۲. انواع مهارتها
۷۱	..... ۷-۲-۲. مسأله
۷۱	..... ۸-۲-۲. حل مسأله یا مسأله‌گشایی
۷۲	..... ۹-۲-۲. شیوه مسأله‌گشایی
۷۳	..... ۱۰-۲-۲. نمونه‌هایی از مهارت‌های مقابله‌ای و مسأله‌گشایی در بوستان
۷۸	..... پی‌نوشت

بخش سوم : هوش هیجانی در بوستان سعدی

۸۰	..... فصل اول : شیوه بررسی پنج هیجان اصلی در بوستان
۸۵	..... فصل دوم : بررسی هیجان‌ها و چگونگی مقابله با آنها در بوستان
۸۵	..... ۱-۲-۳. خشم
۸۸	..... ۱-۱-۲-۳. علل خشم
۹۱	..... ۲-۱-۲-۳. مهارت‌های مقابله با خشم
۹۱	..... ۳-۱-۲-۳. مصادیق مهارت‌های مقابله با خشم در بوستان
۱۰۶	..... ۲-۲-۳. حسد
۱۰۶	..... ۱-۲-۲-۳. حسادت چیست؟
۱۰۹	..... ۲-۲-۲-۳. زمینه رشد حسادت
۱۰۹	..... ۳-۲-۲-۳. منشأ حسادت
۱۱۰	..... ۴-۲-۲-۳. مهارت‌های مقابله با حسادت
۱۱۱	..... ۵-۲-۲-۳. مصادیق مهارت‌های مقابله با حسادت در بوستان
۱۱۶	..... ۳-۲-۳. ترس
۱۱۹	..... ۱-۳-۲-۳. انواع ترس
۱۲۰	..... ۲-۳-۲-۳. رابطه ترس با بی‌جرأتی

۱۲۱	..... ۳-۳-۲-۳. نشانه‌ها، علل و نتایج ترس
۱۲۴	..... ۴-۳-۲-۳. مهارت‌های مقابله با ترس
۱۲۶	..... ۵-۳-۲-۳. مصادیق مهارت‌های مقابله با ترس در بوستان
۱۳۶	..... ۴-۲-۳. غم
۱۳۸	..... ۱-۴-۲-۳. تفاوت غمگینی با افسردگی
۱۳۹	..... ۲-۴-۲-۳. علل غمگینی
۱۴۰	..... ۳-۴-۲-۳. مهارت‌های مقابله با غم
۱۴۱	..... ۴-۴-۲-۳. مصادیق مهارت‌های مقابله با غم در بوستان
۱۵۰	..... ۵-۲-۳. شادی
۱۵۳	..... ۱-۵-۲-۳. مهارت‌های مقابله با شادی
۱۵۵	..... ۲-۵-۲-۳. مصادیق مهارت‌های مقابله با شادی در بوستان
۱۶۱	..... ۶-۲-۳. شرم
۱۶۳	..... ۱-۶-۲-۳. ارتباط و تمایز حس شرم و گناه
۱۶۶	..... ۲-۶-۲-۳. ارتباط و تمایز حس شرم و تقصیر
۱۶۷	..... ۳-۶-۲-۳. مهارت‌های مقابله با شرم
۱۶۹	..... ۴-۶-۲-۳. مصادیق مهارت‌های مقابله با شرم در بوستان
۱۷۸	..... فصل سوم : هوش هیجانی و مهارت طنز و شوخ طبعی در بوستان
۱۷۸	..... ۱-۳-۳. طنز و شوخ طبعی
۱۸۰	..... ۲-۳-۳. موضوع و هدف طنز
۱۸۱	..... ۳-۳-۳. استفاده از مهارت طنز و شوخ طبعی
۱۸۳	..... ۴-۳-۳. مهارت طنز و شوخ طبعی سعدی در بوستان
۱۸۵	..... ۵-۳-۳. مصادیق مهارت طنز و شوخ طبعی در بوستان
	بخش چهارم : هوش هیجانی و تفکر بالغ سعدی در بوستان نمودارها، چارت‌ها و جدول‌ها
۱۹۲	..... فصل اول : هوش هیجانی و تفکر بالغ سعدی در بوستان
۲۰۷	..... فصل دوم : نمودارها، چارت‌ها و جدول‌ها

بخش پنجم : نتیجه گیری

نتیجه گیری ۲۲۲

واژه نامه

واژه نامه فارسی - انگلیسی ۲۳۰

واژه نامه انگلیسی - فارسی ۲۳۴

منابع و مأخذ ۲۳۷

چکیده انگلیسی (Abstract) ۲۴۳

چکیده

سعدی از بزرگترین شاعران اخلاقی ایران است که به عنوان مصلحی اجتماعی شناخته شده و کتاب بوستان آیینۀ تمام نمای جامعه اخلاقی، انسانی و آرمانی اوست. هدف سعدی در بوستان آموزش بهتر زیستن به تمام افراد جامعه، در هر سن، مقام و با هر طبقه اجتماعی، برای دستیابی به شادکامی و زندگی سالم است. او بیش از هر شاعر دیگری در زمینه ارائه راهکارهایی برای بهبود رفتار و روابط انسانی سخن گفته و برای آن اهمیت بسزایی قائل است. سعدی رسیدن به جهان آرمانی را در کنترل رفتارهای انسانی می‌داند و به همین دلیل با بیان شخصیت‌های مختلف در حکایت‌های بوستان و تحلیل رفتارهایشان به آموزش اخلاقی می‌پردازد.

این پژوهش سعی دارد با نگاهی کاملاً تازه و کاربردی به تحلیل و بررسی رفتارهای شخصیت‌های حکایت‌های بوستان بپردازد. بنابراین اندیشه‌ها و تفکرات سعدی در بوستان براساس نظریه روانشناختی هوش هیجانی (Emotional Intelligence) مورد بررسی قرار گرفته است. هوش هیجانی به تعریف روانشناسان دربرگیرنده تمامی مهارت‌های رفتاری، کنار آمدن با پیچیدگی‌های اجتماعی و تصمیم‌گیری‌های شخصی است که به نتایج مثبت و مطلوب می‌انجامد.

امروزه روانشناسان در پی آموزش مهارت‌هایی هستند که افراد جامعه را قادر سازند بر هیجان‌های خود غلبه کرده و آنها را کنترل کنند تا در ارتباط بین فردی و میان فردی، رفتاری از خود نشان دهند که به ایجاد موقعیت تنش‌زا منتهی نشود.

در این پژوهش نشان داده می‌شود که تفکر سعدی در سطح مطلوبی از هوش هیجانی قرار دارد. بنابراین مهارت‌ها و راهکارهای ارائه شده در روانشناسی نوین برای غلبه بر هیجانها و کنترل آنها با مصادیق مهارت‌های مقابله‌ای ارائه شده در بوستان مطابقت داده شده است که در بسیاری از موارد با یکدیگر همخوانی و یکسانی داشته‌اند.

هدف این پژوهش اثبات این فرضیه است که مهارت‌هایی که سعدی در حدود هشتصد سال پیش در بوستان برای مقابله با هیجانهای بشری، کنترل آنها و در نهایت رسیدن به سلامت روانی، شخصیت سالم و جامعه‌ای آرمانی مطرح کرده است، امروزه روانشناسان به تازگی به آنها دست یافته، آن را هوش هیجانی نامیده و وجودش را در افراد جامعه نشانه سلامت روانی و تفکر بالغ دانسته‌اند و می‌کوشند آن امور را به جامعه بشری آموزش دهند.

اثبات کاربردی بودن بوستان و اینکه این اثر صرفاً جنبه ذوقی و ادبی ندارد و می‌توان با یادگیری مهارت‌های مقابله‌ای ارائه شده در آن و کاربرد آنها در زندگی روزمره به شادکامی حقیقی، زندگی مطلوب و جامعه‌ای آرمانی دست یافت، از دیگر اهداف این پژوهش است.

همچنین در پایان این پژوهش میزان درصد پنج هیجان اصلی ارائه شده در بوستان، برای مقایسه و بیان اهمیت آنها از دیدگاه سعدی، به صورت نمودار ترسیم شده است.

کلید واژه‌ها: بوستان سعدی، حکایت، هیجان، هوش هیجانی، مهارت‌های مقابله‌ای، مهارت‌های زندگی.

مقدمه

حکایت بخش اعظمی از ادبیات تعلیمی را به خود اختصاص داده است که مسائل اخلاقی، مذهبی و فلسفی را برای مخاطب تشریح می‌کند؛ زیرا در حوزه انواع ادبی، که آثار ادبی را از نظر ماده و صورت در گروه‌هایی محدود و مشخص کرده است، حکایت معادل داستان کوتاه به شمار می‌رود؛ چون معمولاً هدف از بیان آن ارائه اندیشه‌ای عرفانی یا اخلاقی است، در زمان خود، بهترین نوع ادبی برای بیان اهداف اجتماعی اصلاح‌گرایانه شاعر یا نویسنده محسوب می‌شود و در حقیقت، طرح حکایت جنبه ثانوی دارد که نمونه‌های بارز این نوع ادبی در ادبیات فارسی بوستان سعدی است. در این تحقیق، سعی شده است تا یکی از مطرح‌ترین نظریه‌های روانشناسی عصر حاضر، با عنوان «هوش هیجانی» در بوستان سعدی بررسی شود.

موضوع تحقیق

بررسی نظریه روانشناختی هوش هیجانی، ارتباط آن با مهارت‌های زندگی، مهارت‌های مقابله‌ای، حل مسأله و چگونگی کاربرد آن در بوستان سعدی، موضوع اصلی این پژوهش است. «زندگی بهتر و نیل به کامیابی» باعث شده تا دست‌یابی به مهارت‌های زندگی و مهارت‌های مقابله‌ای به شیوه‌ای مفید، از اصلی‌ترین و پرکاربردترین نظریه‌های عصر حاضر باشد. از آنجا که بوستان سعدی اثری تعلیمی - اخلاقی است و جنبه فردی و اجتماعی دارد، این امکان را به پژوهشگر می‌دهد تا با تحقیق، نقد و

بررسی حکایات بوستان و نکته‌های آموزنده سعدی شیرین سخن در آن، اثبات کند که می‌توان سخنان و نظریه‌های او را با نظریه‌ها و راهکارهای روانشناسان عصر حاضر مطابقت داده و اثبات کرد که بوستان سعدی کتابی کاربردی است. در این پژوهش تلاش نگارنده بر این است تا چشم‌اندازی تازه و نمایی متفاوت با جذابیتی ویژه از بوستان سعدی به خوانندگان ارائه شود.

پیشینه تحقیق

تاکنون بسیاری از بزرگان عرصه زبان و ادبیات فارسی به نقد و بررسی آثار فاخر ادبی ایران زمین، به ویژه بوستان سعدی، پرداخته و در این زمینه قلم فرسایی کرده‌اند؛ استادانی چون: دکتر غلامحسین یوسفی و دکتر محمد خزائلی، مصصحان و شارحان بوستان و گلستان سعدی، دکتر عبدالحسین زرین کوب و ... .

در زمینه دیدگاه‌های روانشناسانه و آرای روانشناختی سعدی سخنانی، البته به صورت پراکنده، وجود دارد. مقالاتی نیز به رشته تحریر درآمده است که بیشتر بر جنبه اخلاقی و تعلیمی بودن بوستان از دیدگاه عرفانی و نیز شخصیت سعدی به عنوان معلم اخلاق اتفاق نظر دارد، اما باید گفت تاکنون درباره کاربردی بودن سخنان و حکایات سعدی در بوستان براساس نظریه روانشناختی هوش هیجانی، به صورت کامل و جامع، هیچ گونه پژوهشی صورت نگرفته است.

به همین دلیل، این پژوهش با توجه به ارائه نظریه‌ها و راهکارهای سعدی و مطابقت آنها با روانشناسی نوین و نظریه هوش هیجانی و به خصوص کاربردی بودن آن در زندگی روزمره کاملاً تازگی دارد.

سؤالات تحقیق

۱. چه میزان از زیرمجموعه‌های هوش هیجانی نظیر: ترس، خشم، غم، شادی و ... در بوستان

سعدی مطرح شده است؟

۲. برخورد سعدی با مفاهیم هوش هیجانی به چه صورت (انفعالی، آموزشی، تربیتی و ...) است؟

۳. اگر سعدی به منظور آفرینش ادبی یا تعلیم و تربیت این مفاهیم را به کار برده است، چه میزان

در زندگی امروز انسان کاربرد دارد؟

۴. میزان کاربرد مفاهیم مربوط به هوش هیجانی در بوستان سعدی چگونه است؟

۵. کدامیک از موارد و مفاهیم هوش هیجانی بیشتر مورد توجه سعدی بوده است؟

۶. نگاه آرمانی به زندگی در بوستان سعدی، به چه مفاهیمی از مصادیق هوش هیجانی تعلق

گرفته است؟

فرضیه‌های تحقیق

۱. سعدی از مفاهیم هوش هیجانی در بوستان به میزان قابل توجهی استفاده کرده است.

۲. سعدی نسبت به مفاهیم هوش هیجانی نگاهی آرمانی و کاربردی دارد.

۳. سعدی نسبت به هیجانهای بشری و نحوه کنترل آنها از آگاهی بالایی برخوردار است.

۴. سعدی از مفاهیم هوش هیجانی در بوستان به منظور آموزش، تعلیم و تربیت استفاده کرده است.

۵. سعدی کنترل هیجانهای بشری و سمت و سودادن به آنها را دلیلی برای رسیدن به کمال

انسانی می‌داند.

۶. کتاب بوستان سعدی اثری صرفاً ذوقی و ادبی نیست.

هدف تحقیق

حکایات بوستان سعدی تنها جنبه سرگرمی ندارد و مطالعه آن برای گذراندن اوقات فراغت و

لذت بردن لحظه‌ای و زودگذر نیست. هدف سعدی از نگارش، صرفاً آفرینش اثری ادبی برای

به نمایش گذاشتن هنر نویسندگی و شاعری خود نیست. بوستان سعدی کتابی تعلیمی و آموزشی با اهداف تعالی جویانه است. با توجه به قابلیت خاص بوستان به عنوان اثری ادبی و مطابقت نظریات سعدی با نظریه روانشناختی هوش هیجانی، در این پژوهش سعی شده است چشم‌اندازی تازه از دیدگاهی خاص در برابر چشمان خواننده به نمایش گذاشته شود تا بتوان به این مقصود دست یافت که بوستان سعدی کتابی است که باید با نگاهی کاربردی به آن نگریست و با همین هدف آن را مطالعه کرده، نیز اثبات کرد که نظریه‌ها و راهکارهای سعدی پس از سپری شدن قریب به هشتصدسال، هنوز تازگی داشته و گرد کهنگی بر چهره آن ننشسته است.

تازگی و کاربردی بودن تحقیق

تاکنون اندیشه‌ها و تفکرات سعدی در بوستان براساس نظریه روانشناختی هوش هیجانی و تئوریهای روانشناسی نوین مورد بررسی و تحلیل قرار نگرفته است. به همین سبب، این پژوهش کاملاً تازگی داشته و حالت کاربردی دارد.

روش تحقیق

این پژوهش براساس تئوریهای علمی و با روش تحلیلی - توصیفی، به شیوه مطالعه کتابخانه‌ای انجام شده است. در نخستین گام تحقیق، در زمینه هوش هیجانی، که به مبحث مهارتهای زندگی نیز مربوط است، منابعی شناسایی شده و سپس تئورهایی که درباره مهارتهای مقابله‌ای با رفتارهای نابهنجار فردی است، شناسایی و به صورت فیش‌برداری استخراج شدند. در مرحله بعدی، مهمترین عوامل این مهارتها از میان تمام تئوریهای گزینش شده است. در مرحله اصلی تحقیق سعی شده تا تمامی مصداق‌های موجود در بوستان، که مطابق هر یک از مفاهیم انتخابی هستند، همراه با نقد و تحلیل روانشناختی رفتار شخصیت‌های حکایات، به عنوان شاهد مثال ارائه و از آنها نتیجه‌گیری شود.

لازم است ذکر شود که در این بخش، کتابهای ادبی در زمینه نقد و بررسی بوستان نیز مورد توجه قرار گرفته است.

محدودیت‌های تحقیق

با توجه به تازگی موضوع، استفاده از منابع ادبی برای انجام دادن این پژوهش به هیچ وجه کافی نبوده و می‌بایست از منابع رشته روانشناسی و کتابهای تألیف شده در این زمینه استفاده می‌شد. از آنجا که بوستان هرگز از این زاویه مورد نقد و بررسی قرار نگرفته است و در نتیجه در زمینه بوستان و روانشناسی آن کتابی تألیف نشده، دشواری دستیابی به مطالب مورد نیاز از محدودیتها و مشکلات اساسی این پژوهش بود. فقدان منبع کافی، حتی در زمینه هوش هیجانی، روند تحقیق را دشوارتر می‌ساخت. به جرأت می‌توان گفت، رفع این مشکل اساسی در عرصه زبان و ادبیات فارسی، می‌تواند در بهبود و ارتقاء سطح کیفی پژوهشهای بعدی بسیار مؤثر باشد.

منابع تحقیق

در ابتدای پژوهش، به منظور ارائه شرح مختصری از زندگی و روزگار سعدی و آثار وی، از کتابهای تاریخ ادبیات ایران و منابع معتبر و شناخته شده در زمینه سبک‌شناسی، انواع ادبی و نقد ادبی برای شرح و توضیح حکایات، آغاز و پیدایش و نحوه کاربرد آن در بوستان استفاده شده است. اساس بسیاری از مباحث این پژوهش بر مبنای منابعی است که در شرح، نقد و بررسی آثار سعدی تألیف شده‌اند؛ کتابهایی چون: تألیفات دکتر غلامحسین یوسفی، دکتر عبدالحسین زرین‌کوب و ... .

در بخش مباحث هوش، هوش هیجانی و عاطفی، مهارتهای زندگی و نحوه مقابله با هیجانها از کتابهای روانشناسی رشد و شخصیت استفاده شده که بخشی از منابع اصلی این پژوهش را تشکیل می‌دهند.

دلیل انتخاب سعدی برای تحقیق حاضر این است که از میان شاعران و نویسندگان بزرگ ایرانی،

بیش از همه سعدی به نظام اجتماعی و سلامت روانی آن علاقه وافر داشته است. «سعدی قریب به هفتصدسال است که در مقام یک مصلح اجتماعی شناخته شده است و حتی به گفته برخی، برای مردم ایران معلم اول بوده است.» (اسلامی ندوشن، ۱۳۸۳: ۱) سبب این وجهه اجتماعی و مقبولیت سعدی، هم در روح بزرگ و روان پر استعداد اوست که توانسته است آن استعدادها را بالقوه بالفعل کند، هم زندگی پرفراز و نشیب اوست که از او فردی پخته، دنیا دیده و خردورز ساخته است. «سعدی در اقصای عالم بسی گشته و با هر کسی ایام به سر برده، از هر کسی تمتع و از هر خرمنی خوشه‌ای یافته است و از این خوشه‌های تجربت برای خود خرمنی بس بزرگ اندوخته و به تمام معنی، صادقانه احساسات و تجربیات خود را به نثر پراکنده به نظم کشیده است و برای عالمیان پرازش‌ترین پندها را به زیباترین ابیات و عبارات به جای گذاشته.» (ذکر جمیل سعدی، ۱۳۷۳: ج ۱، ۲۶).

همچنین بوستان سعدی از میان دیگر آثارش برگزیده شد؛ زیرا به بیان استاد یوسفی «جهان مطلوب» اوست، نیز اندیشه‌های اجتماعی و کمال جویانه سعدی در بوستان بسیار جامع و درباره تمام مسائل مربوط به علوم انسانی است، همچون: روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم سیاسی و ... .

بوستان سعدی این قابلیت را دارد که از هر زاویه‌ای که مورد بررسی قرار گیرد، به راحتی قابل ارائه برای همه مردم جهان در عین گوناگونی فرهنگها باشد و از قبول عام برخوردار گردد. تصاویری که در بوستان تمثیل شده است، برای عموم مردم مأنوس است. از طرفی سعدی آنها را با کلمات زیبا و با همان زبان ساده مردم به آنها هدیه کرده است. سعدی این زبان ساده را با استعداد خدادادی خود و نیز حسن ذوق، روشن بینی، پختگی، عواطف ملموس بشری و حکمت تلفیق کرده و آن را در اوج بلاغت و فصاحت ارائه کرده است. همین عوامل باعث جهانی شدن سعدی، هم در زمان خودش

و هم در عصر حاضر شده است. هرچند بوستان سعدی نسبت به گلستان او ترجمه‌های کمتری دارد، اما دلیل همین ترجمه‌ها، چه ترجمه بوستان و چه ترجمه گلستان، پس از هفتصدسال، با همه دگرگونی‌های اجتماعی، فرهنگی و علمی، تطبیق آن با وضع مردم امروز است که جهان بشریت را به سعدی و آثارش علاقمند کرده است.

امرسون، متفکر آمریکایی، که در آثار خود سی بار از سعدی نام برده است، می‌گوید: «سعدی شاعر ایده‌آل من است.» (یوسفی، ۱۳۶۳: ۱)؛ زیرا در آثار خود محبت، قهرمانی، ایثار، بخشندگی، صفا و عنایت الهی را برای مردم به ارمغان آورده است. ارنست رنان نیز در ستایش سعدی گفته است: «سعدی واقعاً یکی از گویندگان ماست.» (همان، ۲)

این احساس همبستگی که برای جهانیان با سعدی، بوستان و دیگر آثارش وجود دارد، بر این مبناست که سعدی مسائل و مشکلات آدمی را، نه تنها در جامعه خویش، بلکه در تمام جوامع بشری و در رویارویی با محیط و جامعه‌اش شناسایی کرده و مورد بررسی قرار داده است.

در قرن بیست و یکم، روانشناسی مثبت‌گرا توجه خود را روی جنبه مثبت زندگی انسان متمرکز کرد و ویژگی‌های مثبت آدمی را مبنای مطالعات خود قرار داد، ویژگی‌هایی چون: خوشبختی، شادکامی، عشق، امید و خوشبختی، شجاعت و خردمندی.

«هوش هیجانی» اصطلاح و نظریه‌ای است که توجه عموم روانشناسان را به خود جلب کرده و توانایی‌های مربوط به آن، مهارت‌های نادیده گرفته شده‌ای است که موفقیت را به مقدار قابل توجهی افزایش می‌دهد و اصلی‌ترین ابزار انسان برای رسیدن به شادکامی است. روانشناسان کمال‌گرا، که خود را روانشناسان انسان‌گرا می‌دانند، با دیدی نو به ماهیت انسان می‌نگرند و بدون توجه به روانکاوی سنتی، تصویری امیدبخش و خوشبینانه از انسان به دست می‌دهند. آنها به قابلیت، گسترش،

پرورش، شکوفایی و کمال انسان می‌پردازند و اعتقاد دارند که انسان می‌تواند به آنچه بهترین است، تبدیل شود.

حضور در اجتماع و داشتن رابطه خوب با دیگران، یکی از دلایل اصلی شادکامی است. به این دلیل که هوش هیجانی اکتسابی و قابل پرورش است، در جهت ارتقای آن می‌توان از ادبیات، که بیشتر منطبق با فرهنگ ایرانی و اسلامی است، بهره برد.

با اینکه علم روانشناسی در دنیای امروز تازگی دارد، مسائل اخلاقی و روانی انسان و مشکلات مربوط به آن در طول تاریخ همواره وجود داشته و از اهمیت زیادی برخوردار بوده است. در طول تاریخ، جای حلقه مفقوده علم روانشناسی در زنجیره علوم انسانی با الهیات و ادبیات پر شده و از آنجا که بیشتر رفتارهای انسانها از روی نمونه‌های فرهنگی سرمشق انسان می‌گردد، می‌توان بوستان سعدی را به راحتی از نگاه علم روانشناسی بررسی کرد؛ زیرا «سعدی خود نیز همچون فرزانه‌ای روانشناس است که داروی تلخ نصیحتش را با شهد ظرافت آمیخته و پیش روی جهانیان قرار داده است.» (خطیب رهبر، ۱۳۷۶: ۵) از آنجا که سعدی در بوستان آدمی را در جمع هموعانش مورد بررسی قرار می‌دهد، به راحتی می‌توان بازتاب هوش هیجانی و مهارتهای حل مسئله را، که امروز از مطرح‌ترین نظریه‌های روانشناسی نوین است، در بوستان یافت، به این دلیل که سعدی بدون اینکه انتقاد کند، قشر خاصی را زیر سؤال ببرد یا از هجو و طعنه استفاده کند، می‌کوشد در بوستان راه بهتری را برای رویارویی با مسائل و مشکلات زندگی پیشنهاد کند.

گروه بیشماری از ما بر این باور هستیم که علوم انسانی نوین؛ مثل فلسفه، علوم اجتماعی، روانشناسی و... از غرب به ما رسیده است، اما به حق چنین نیست و ما در طول تاریخ، در جامعه خویش چنین خلئی نداشته‌ایم. وجود بوستان سعدی و موضوعات متنوع حکایت‌هایش که به تعلیم و

تربیت اجتماعی افراد برای رسیدن به جامعه‌ای سالم می‌پردازد، شاهدی بر این مدعاست. سعدی با مردم‌شناسی خود و مطالعه رفتارها و خلیات معاصران خود توانسته است صور گوناگون روحیات افراد بشر را در بوستان بیان کند و به معنی دقیق کلمه، اخلاق را تصنیف کند و تعلیم دهد. سعدی در بوستان با خلق شخصیت‌های انتزاعی و روایت حوادثی که برای آنان رخ می‌دهد، به آموزش مباحث اخلاقی و اجتماعی پرداخته و از آنجا که عنصر اصلی هر حکایت شخصیت‌های آن است و این شخصیت‌ها هستند که با اعمال یا گفتار خود حکایت را به وجود می‌آورند، در این پژوهش که بحثی تحلیلی - توصیفی است، گفتار و اعمال شخصیت‌های حکایت‌ها، انگیزه آنان برای بروز رفتاری بهنجار یا نابهنجار و نحوه برخورد با مسائل و تنش‌های اجتماعی آنان با برخی دیدگاه‌های جدید روانشناسی، که زیرمجموعه هوش هیجانی هستند، مورد بررسی و پردازش قرار می‌گیرد.

سبک و سیاق روانشناسی و آمیختگی بحث با واژه‌ها و اصطلاحات این علم دلیلی بر اعمال نقد روانشناختی یا روانکاوانه بر بوستان سعدی نیست. «نقد روانشناختی یکی از شیوه‌های نقد ادبی است که شارل مورون آن را پدید آورد. در این شیوه از آموزش‌ها و تعلیمات روانکاوی بهره برده می‌شود.» (کهنمویی‌پور، ۱۳۸۱: ۶۸) شارل مورن برای نقد روانشناختی اصول چهارگانه‌ای را برمی‌شمارد: «۱. چینه‌سازی، ۲. تکرار دگرگونی شبکه‌ها، ۳. شخصیت ناآگاه، ۴. سنجش.» (غیائی، ۱۳۸۲: ۷-۱۷۶)

در توضیح نقد روانکاوانه می‌توان گفت: «نقد روانکاوانه شکلی از نقد ادبی است که برخی از شیوه‌های روانکاوی را بر متون ادبی اعمال می‌کند.» (پاینده، ۱۳۸۲: ۶۹) در واقع «فروید بنیانگذار روانکاوی بود و هم، به دلیل پژوهش‌های روانکاوانه‌اش در متون ادبی، آغازگر آنچه نقد روانکاوانه نام گرفت.» (یاوری، ۱۳۷۴: ۱۹) می‌توان گفت نقادان روانشناسی و روانکاوی برای خود اصول خاصی را پی‌ریزی کرده‌اند و براساس آنها به نقد آثار ادبی می‌پردازند. چنانکه «نقادان روانشناسی نیز